

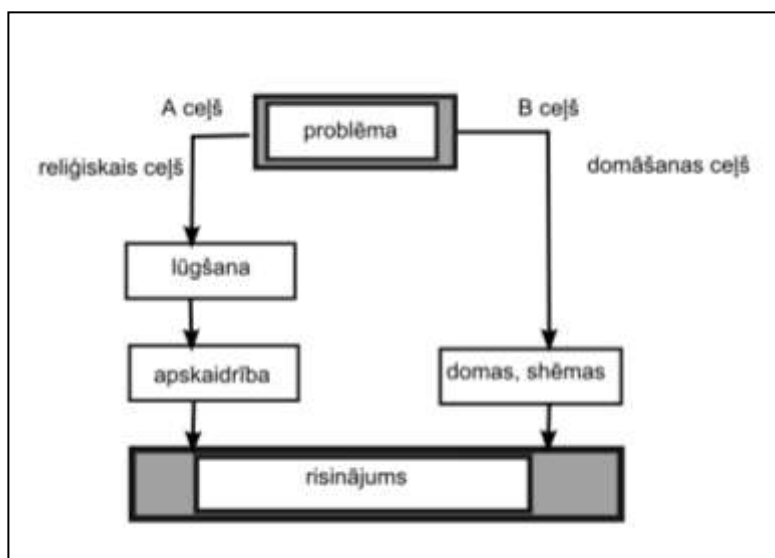
Reliģiskā jeb racionālā domāšanas ceļa izvēles modelis.

Aigars Atvars, Biomehānikas un fizikālo pētījumu institūts, Rēzekne, Maskavas iela 22-1, LV-4604

Baznīcās parasti māca, ka pirms problēmas risināšanas ir jālūdz Dievs. Mani novērojumi baznīcā ir tādi, ka tie, kuri iet šo lūgšanu ceļu tā arī pie konkrētā risinājuma nenonāk – viņi paliek lūdzēja un gaidītāja stāvoklī. Savukārt tie, kuri sapratīs, ka problēma ir jārisina ar domāšanu, shēmu sastādīšanu, nebūs gatavi uz lūgšanām. Tā draudzes iekšienē rodas sadursme starp racionālistiem un lūdzējiem. Otrs novērojums ir tāds, ka tikko ticēt sākušie cilvēki labprāt pieņems lūgšanu vajadzību. Taču pēc ilgāka draudzē būšanas laika draudzes locekļi sāks kļūt arvien racionālāki – labāk meklēs risinājumu, nevis ilgstoši atradīsies lūgšanās. Tāpēc mani novērojumi ir tādi, ka draudzē uz lūgšanu brīžiem iet nedaudz cilvēku.

Neticīgie savukārt parasti piekops domāšanas ceļu (B ceļš, 1. grafikā). Kā cilvēki sāk piekopt reliģisko lūgšanas ceļu? Shēma laikam ir sekojoša:

Pieņemsim, ka cilvēks sākotnēji ir neticīgs. Tad viņš lietos domāšanas ceļu (B ceļš). Kādā brīdī viņam dzīvē būs sarežģījumi, ka viņš nespēs atrast racionālu izeju. Tā var būt slimība, pārdzīvojumi pēc tuvinieka nāves, bailes no nāves. Tas var izraisīt pievēršanos reliģijai un ticēšana brīnumam.

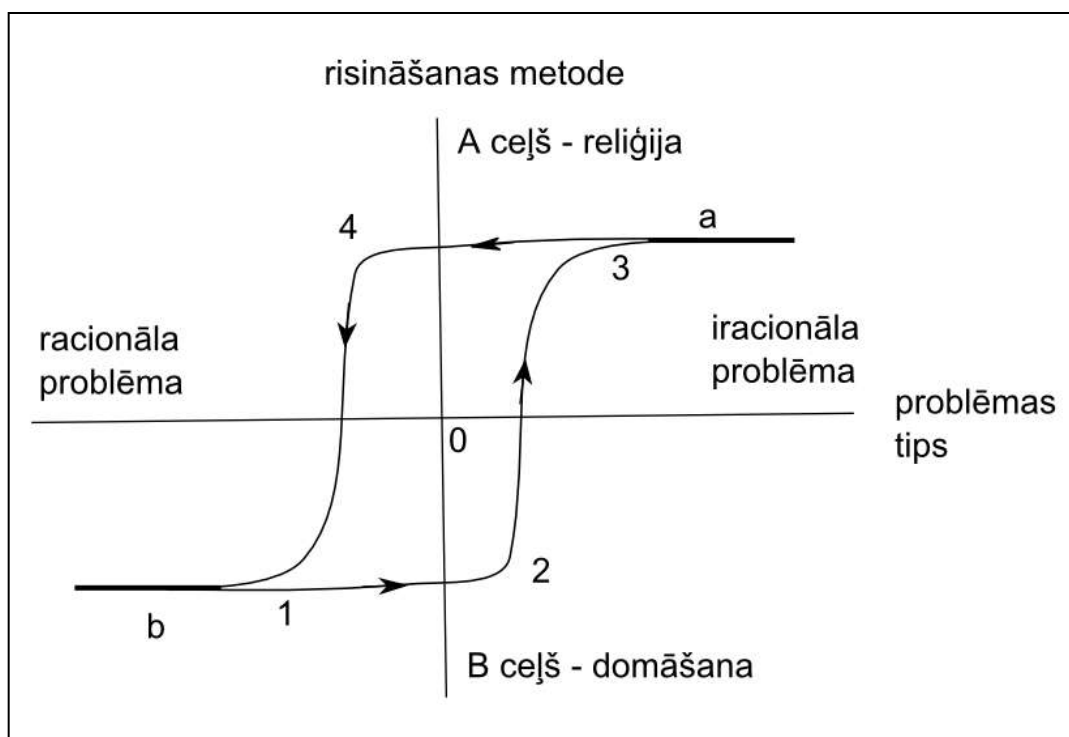

Šajā gadījumā cilvēks mēģinās A ceļu, kas ir lūgšana un apskaidrības jeb brīnuma gaidīšana. Ja šāds brīnums notiek, piemēram, negaidīta dziedināšana, tad cilvēks pievērsīsies reliģijai. Zīmīgi, ka jaunie sludinātāji īpaši uzsver lūgšanas vajadzību – ka ar to tiks sasniegtas svētības, Dieva palīdzība. Lūgšana ir reliģijas lietošanas svarīga sastāvdaļa. Lūgšana ir reliģisks veids, kā meklēt risinājumu problēmām. Bet var pienākt brīdis, kad reliģiskais ceļš (A ceļš) nedod pietiekoši labu risinājumu, piemēram, cilvēks nevar atrast darbu jeb uzsākt biznesu. Tad notiek pievēršanās domāšanas ceļam – B ceļam – kur domā loģiskās shēmās. Šajā brīdī var notikt reliģiskā risināšanas ceļa – lūgšanas – neņemšana vērā un pilnīga pārslēgšanās uz domāšanas ceļa. Baznīcā tādu ticīgo kritizēs kā neticīgu. Lūgšana pirms problēmas risināšanas kristiešu sabiedrībā tiek uztverta kā

cilvēka patiesas dievticības apliecinājums, taču tas, ka par to pienākas ik pa laikam draudzes locekļiem atgādināt, nozīmē, ka cilvēki dabiski šo ceļu neuzskata par efektīvu.

Ja ir tipiski, ka notiek pārslēgšanās starp vienu no problēmu risināšanas ceļiem – A ceļa un B ceļa – tad vajadzīgs modelis, kurš skaidro, kā un kāpēc šāda pārslēgšanās notiek. Šādu modeli piedāvājam 2. zīmējumā. Fizikā šāda tipa grafiku sauc par histerēzes cilpu. Tā parādās, piemēram, attēlojot feromagnētiķu magnetizāciju atkarībā no ārējā magnētiskā lauka [1]. Zīmējumā uz horizontālās ass ir atlikts problēmas tips, ar kuru sastopas cilvēks. Jo vairāk uz labo pusi no ass krustpunkta, jo problēma būs iracionālāka, jo vairāk uz kreiso pusi, jo problēma būs racionālāka. Uz vertikālās ass ir atlikta problēmas risināšanas metode. Virs asu krustpunkta atradīsies A ceļa – reliģiskā lūgšanas ceļa - risināšanas metodes lietojums, savukārt zem asu krustpunkta atradīsies B ceļa – domāšanas ceļa – risināšanas metode. Tādejādi konkrēts shēmas punkts norāda, kāda problēma tiek risināta – racionāla jeb iracionāla – un kāda metode tiek izmantota – domāšanas ceļš jeb reliģiskais lūgšanu ceļš.

Dotā shēma cilvēka izvēli starp domāšanas ceļiem skaidro sekojoši. Vēlreiz analizēsim iepriekš minēto cilvēka dzīves ceļu, pievēršoties ticībai. Sākotnēji cilvēks ir neticīgs, ir racionāli domājošs. Tātad viņš atradīsies grafika zarā b – viņš risinās racionālas problēmas un tam izmantos domāšanas ceļu. Jāsaka, ka šāda risināšanas metode dotajai situācijai ir atbilstoša. Bet viņam dzīvē būs dažādi notikumi un būs arī sarežģītas problēmas, kurām viņš nevarēs atrast risinājumu. Grafikā tas attēlosies kā ceļš b → 1 → 2. Lai gan cilvēks atrodas iracionālas problēmas situācijā, bet

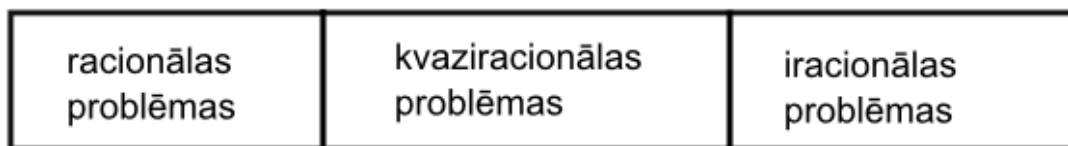
joprojām izmanto racionālas problēmas risināšanas metodi – domāšanu, analīzi. Vienā brīdī cilvēks sapratīs, ka šādi viņš problēmu atrisināt nevarēs, tāpēc meklēs citus risinājumus, tajā skaitā reliģiju.

Ja reliģija un ticība Dievam viņam dos kādu risinājumu, tad notiks cilvēka domu pārslēgšanās uz reliģiskā problēmas risināšanas ceļa – būs notikusi pāreja no stāvokļa 2 uz stāvokli 3, kā redzams grafikā. Ar reliģisko metodi „apkrāviēs” viņš spēs risināt dažādas iracionālas problēmas. Un šajā situācijā ir dīvaini – ticīgos aicina lūgt Dievu un aizlūgt par dažādām problēmām. Lūgšana būs vērsta uz to, lai Dievs maina cilvēku nepareizu rīcību, dara brīnumus personiskajā dzīvē, lai tiek mainīta sabiedrība. Un Bībeles panti tieši norāda, ka ir jālūdz un ka lūgšanai ir nozīme. Piemēram, Jēzus par ļaunajiem gariem ir teicis: "Šī suga citādi nevar iziet kā vien ar Dieva lūgšanu un gavēšanu." (Mk. 9:29). Apustulis Pāvils raksta: „ar visām lūgšanām un lūgumiem lūdziet Dievu Garā ik brīdi; tai pašā nolūkā esiet nomodā un pastāviet savās aizlūgšanās par visiem svētajiem” (Ef. 6:18). Lūgšanas pieprasījuma dīvainums ir tajā, ka tā ir metode, kā cilvēku noturēt iracionālu problēmu lokā, kas vienlaikus prasīs regulāru reliģiskās domāšanas ceļa – A ceļa – izmantošanu. Un tās ir iracionālas problēmas – neviens racionāli domājošs cilvēks neapgalvos, ka spēj mainīt citu cilvēku attieksmi bez runāšanas un mijiedarbības ar viņiem. Racionālistiem drīzāk patīks padoms, ka uzmanība jākoncentrē uz lietām un problēmām, kuras tieši varam ietekmēt, nevis uz lietām, kuras nevaram ietekmēt [2]. Un tagad ticīgais, kamēr risinās problēmas ar lūgšanu tematiku saistītas, sekmīgi tiks galā un novērtēs ticības nozīmi. Taču pienāks brīdis, kad viņam būs jārisina konkrētas problēmas – viņš grafikā ies ceļu $a \rightarrow 3 \rightarrow 4$ – piemēram, jāatrod darbs, viņš sākotnēji izmantos „vecu metodi” – A ceļu. Ja šī metode ilgstoši nedos rezultātu, tad visdrīzāk notiks pārslēgšanās uz paša domāšanas pieeju – notiks pāreja $4 \rightarrow 1$ - un tagad cilvēks novērtēs domāšanas vērtību, bet reliģisko lūgšanas vērtību uzskatīs par mazproduktīvu. Risinot racionālas problēmas, B metode tiks arvien stiprināta.

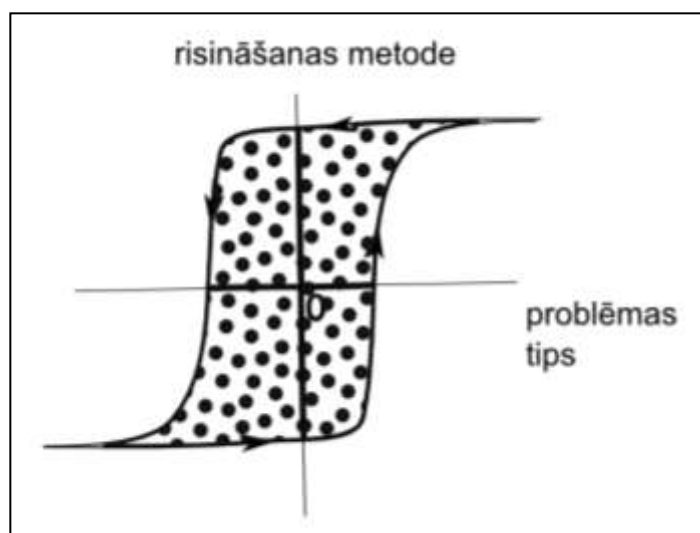
Jāsaka, ka zinātnieki strādā racionālu situāciju laukā – viņi meklē tikai racionālus risinājumus, tāpēc viņiem reliģiskā lūgšanas pieeja var likties lieka. Savukārt tie, kuri dzīvē saskaras ar nenoteiktību, neparedzamību, piemēram, uzņēmēji, politiķi, kuriem uzvara ir atkarīga vairāk no veiksmes, nekā no darba, labprātāk tieksies pēc iracionāliem risinājumiem. Tie var būt reliģija, gan horoskopu, ezotēriķa. Grāmatnīcā, piemēram, Jāņa Rozes grāmatnīcā interneta vietā [3] reliģijas un teoloģijas grāmatas sastāda 116 vienības, savukārt Ezotēriķa un austrumu filozofija sastāda 91 vienību. Mūsdienā atziņa, ka svarīga dzīvē ir veiksmē arī rosina izvēlēties iracionālus risināšanas ceļus.

Zinātnieku aprindās būs analītisko risinājumu cienīšana, taču neracionālas problēmas netiks risinātas. Taču cik daudz ir racionālas situācijas? Atklāsies, ka pilnībā racionālās, saprotamas situācijas ir ļoti maz, ka iracionālu problēmu arī ir maz. Vairums problēmu ir kvaziracionālas. Fizikā izmanto apzīmējumu kvazi- ar to saprotot „it kā” īpašību, piemēram, kvazistabils ir it kā stabils, kvazistacionārs būs gandrīz stacionārs. Kvaziracionālas ir it kā racionālas problēmas.

Pilnībā tātad racionāls nevar būt neviens – katrs lieto nepārbaudītus pieņēmumus, seko kādām paradigmām, nepamana nianses.

Ja vairums dzīves situāciju ir kvaziracionālu, tad šajā gadījumā nevar dot priekšroku ne domāšanas pieejai ne reliģiskai pieejai – tie 2. zīmējumā ir posmi 1 → 2 un 3 → 4. Šajos posmos cilvēks izvēlēsies to risināšanas metodi, kura pēdējā laikā viņam devusi labus rezultātus. Ja runā par zinātnes un reliģijas dialogu, tad šāds dialogs vajadzīgs kvaziracionālu problēmu risināšanai. Mūsdienu globālajā pasaulē nestabilitātes var augt – piemēram, dabas katastrofas, baumu ietekme uz ekonomiku, datorvīrusi. Tas mudinās pievērsties kvaziracionālu un iracionālu situāciju risināšanas paņēmieniem, to skaitā reliģiskajam risinājumam. Jau tagad „Antropais princips”[4] – Visums ir „izveidots tik smalki, lai tajā varētu rasties cilvēks” – tiek izmantots kā norādījums uz Dieva eksistences nepieciešamību un kā reliģiskā pasaules uzskata „tiesības uz dzīvotspēju” zinātnieku aprindās.

Iepriekšējais modelis parādīja, kā sākotnēji rodas izvēle starp reliģisko un domāšanas ceļu. Ilgstoši pastāvot mijiedarbībai starp reliģisko un domāšanas metodi, būtu jāizveidojas situācijai, kad cilvēks izmanto abus ceļus. Šim piemēram der mūkus izteiciens „Lūdz un dari!”. Šo pieeju labi lietos arī zinātnieks, kurš būs arī pastāvīgs reliģiskās kopienas loceklis. Grafikā to attēlotu 4. zīmējumā kā punkti, kuri pastāv apgabalā – tātad cilvēks var izvēlēties, kādu metodi izmantos. Viņš brīvi var izmantot abas metodes. Jāatzīmē, ka šāda stāvokļa sasniegšana prasa īpašu domāšanas virtuozitāti, fleksibilitāti, kura ir grūti sasniedzama un ir sastopama reti.

Izmantotā literatūra:

[1] R. Grabovskis. Fizika. R.: Zvaigzne, 1983, 384. lpp.

[2] С. Кови. Восмой навык. М.: Альпина бизнес букс, 2007.

[3] Jānis Roze. Interneta grāmatnīca. Sadaļa: grāmatas / *Filozofija, psiholoģija, reliģija*
http://www.jr.lv/lv/veikals/?shop_menuid=225 (08.06.2009.)

[4] Antropais princips.